

סיפור רכש הנפוליאונצ'יקים במלחמת העצמאות

כתב: צבי בן-צור

מבוסס על מחקריו של סא"ל יהודה בן-צור ז"ל בנושא מפעל הרכש
המפורסמים באתר ההעפלה והרכש

בין התותחים הראשונים שהגיעו לידי צה"ל היו 50 תותחי 65 מ"מ שכוננו "נפוליאונצ'יקים", שאחד מהם גם שימש להפגזת 'אלטלנה' והעלאתה באש. רוב האמל"ח שנרכש במהלך מלחמת העצמאות, כולל התותחים האלו, הובלו ארצה באמצעות צי אוניות הנשק ('אוניות הרכש' כפי שכוננו אז) שהפעילה מערכת הרכש של ה'הגנה'/משרד הביטחון – 15 אוניות משא שביצעו במהלך המלחמה 56 הפלגות רכש בהן הביאו בסה"כ כ-35,000 טון אמל"ח. למעט הפלגת רכש אחת שיצאה ממקסיקו, כל יתר ההפלגות יצאו מנמלים בים התיכון, רוב רובם נמלים בצרפת, איטליה ויוגוסלביה (בה שימש נמל שיבניק להעברת חלק מהנשק הצ'כוסלובקי ארצה). הצוותות של האוניות היו זרים, אך את ההפלגות ליוו אנשי 'הגנה'/משרד הביטחון בעלי ניסיון ימי מתקופת מפעל ההעפלה; חמושים בנשק קל ובמכשיר אלחוט, תפקידם של המלווים היה לוודא שהאונייה תציית להוראות "בעל הבית" ותגיע ליעדה.

בשלהי 1947 נכנס מפעל הרכש של ה'הגנה' ל"הילוך גבוה" ועוד לפני שפרצה מלחמת העצמאות למחרת הכ"ט בנובמבר שלח בן גוריון לחו"ל את שלשת בכירי הארגון שכוננו על ידו "שלשת הגדולים" – אהוד אבריאל, מוניה מרידור ויהודה ארזי – ע"מ לרכוש נשק מכל הבא ליד. יהודה ארזי פעל תחילה במע' אירופה, שם רכש בדצ' 1947, בסיוע אנשי המוסד לעליה ב' באיטליה, שתי אוניות משא אותן ייעד בלעדית למטרות רכש בעתיד: 'רסורקטיו' ו'בוראה' (שכוננו "רקס" ו"בהירה"). הרעיון מאחורי הקנייה היה פשוט וארזי סיכם אתו כך: "מוטב שהאוניות תחכינה לנשק ולא שהנשק יחכה לאוניות". מיד לאחר קנייתן, נשלח ארזי לארה"ב עם תקוות רבות לרכש משמעותי בארץ האפשרויות הבלתי מוגבלות. לרוע המזל הוא הסתבך שם קשות עם תוכנית גרנדיוזית לרכש נוסאית מטוסים ונאלץ לחזור לאירופה, אך לא לפני שרשם שני הישגים חשובים: התנעת מסע הרכש האווירי של אל שווימר, ויותר חשוב לעניין התותחים – קשירת קשרים הדוקים, מרופדים בהרבה כסף כמובן, עם הרודן הידוע לשמצה של ניקרגואה אנאסטסיו סומוזה. ארזי חזר בתחילת אפריל לפעול במע' אירופה, מצויד בכתב מינוי של שגריר מיוחד של ניקרגואה וברשות מטעם ניקרגואה לקנות נשק כביכול עבורה. במהלך אפר' ניצל ארזי את הרשות הזאת ע"מ לקנות בשוויץ 50 תותחי 65 מ"מ – הם הנפוליאונצ'יקים – ותחמושת רבה עבורם.

לאחר שבן גוריון הגיע למסקנה שיש לקחת סיכון ולהתחיל לשלוח נשק ארצה עוד לפני סיום המנדט – בן גוריון העריך שלאור התקפלות הצבא הבריטי בפבר' מאזור ת"א ניתן יהיה לפרוק נשק בלילה בחשאי בנמל ת"א – נשלחו 3 ספינות נשק ארצה למרות הסגר הימי שהבריטים המשיכו לאכוף. הסיכון המחושב של בן גוריון הסתבר כנכון וכל המטען של שלשת האוניות נפרק בנמל ת"א. האחרונה מבין השלש להגיע הייתה "בהירה" הנ"ל כשעליה חמשת הנפוליאונצ'יקים הראשונים. היא הפליגה ארצה ממרסיי, לשם הובלו התותחים משוויץ, תוך שהיא מבצעת חניית ביניים בנאפולי לצורך החלפת הצוות שהתמרד והסוואת מטענה באמצעות מטען כיסוי (תרתי משמע), רובו בצל מפיק ריח חזק ודוחה. הבריטים תפסו אותה כשהגיעה למעגן בת"א ב-13 במאי, גררו אותה לנמל חיפה ועשו בה חיפוש אך לא גילו את הנשק (אם בגלל מטען הכיסוי היעיל או בגלל שהחליטו לא ערב סיום המנדט). האוניה על מטענה שוחררה בחצות ליל 14 במאי עם סיום המנדט, והפליגה מיד לנמל ת"א. למרות שהביאה רק 5 תותחים – "פופוס" גדול (הייתה אמורה להביא 25) שגרר האשמות הדדיות ושלגבי סיבותיו יש מספר גרסאות סותרות – ולמרות שהם הגיעו ללא מנגנוני הכיוון שלהם, הופעת התותחים בזירה הורגשה מיד כאשר לפחות שניים מהם שותפו בהצלחה מרשימה בקרב עמק הירדן.

יתר 45 הנפוליאונצ'יקים הגיעו בשני משלוחים עוקבים. את המשלוח השני שכלל 25 נאפוליאונצ'יקים הביאה לנמל ת"א ב-25 במאי אונייה שכונתה "הזקן" (ע"ש בן גוריון או ארזי, לא ברור; שם אמיתי 'מאסטראלה') – אף היא אוניית משא שארזי קנה, באפריל, באיטליה – בהפלגת הבכורה שלה כאוניית נשק ("הזקן" הפכה לאחת מהבולטות בצי אוניות הנשק – היא הייתה "אלופת" הטונאז' של הצי בזמן המלחמה, עם כ-6,000 טון אמל"ח

לזכותה אותם הביאה ב-9 הפלגות. גם לאחר סיום המלחמה היא המשיכה להביא נשק לארץ במשך מספר שנים טובות).

את 20 הנפוליאונצ'יקים האחרונים הביאה לנמל ת"א "בהירה" ב-15 ליוני, בהפלגת הרכש השנייה שלה (מתוך 6 סה"כ שביצעה במהלך המלחמה). באותה הפלגה היא גם הביאה את הטנקים הראשונים שנרכשו בחו"ל עבור צה"ל – 10 טנקים צרפתיים מסוג הוצ'קיס H39, אף הם רכש של ארזי; הטנקים האלה אמנם לא הוכיחו את עצמם בשדה הקרב והוצאו מהשימוש באוק' 1948, אך תותחי ה-37 מ"מ שלהם המשיכו לשרת את צה"ל לאחר שהותקנו ע"ג שיריוניות וייט.